

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ: ШКОЛА ПОЗИТИВНОГО КОНСТРУКТИВУ

Стаття присвячена культурно-психологічним ресурсам покращення вітчизняної освіти. Управління змінами передбачає створення енергетичного поля процвітання. Воно має бути сформоване на основі спілкування з духовно ресурсними професіоналами. Один зі способів створення такого поля – неформальний клуб «Школа позитивного конструктиву».

Ключові слова: процвітання, ресурси, енергія, управління змінами, культура, освіта, «Школа позитивного конструктиву».

Статья посвящена культурно-психологическим ресурсам улучшения отечественного образования. Управление изменениями предполагает создание энергетического поля процветания. Оно должно быть сформировано на основе общения с духовно ресурсными профессионалами. Один из способов создания такого поля – неформальный клуб «Школа позитивного конструктива».

Ключевые слова: процветание, ресурсы, энергия, управление изменениями, культура, образование, «Школа позитивного конструктива».

The article is devoted to cultural-psychological resources for native education improvement. Management of changes supposes making energetic culturalкультурного field of thriving. It should be formed by communication with spiritually gifted professionals. One of the ways to make such a field is informal club "School of Positive Constructiveness".

Key words: thriving, resources, energy, management of changes, culture, education, "School of Positive Constructivism".

Постановка проблеми. Пізнання – це джерело енергії для процвітання. Зважаючи на це, школа має бути місцем сили. Та чи багато популярних серед учнів, учителів та науковців гуманітарних напрямків? Наївно думати, що освітні управлінці мають більше шансів добре почуватися, ніж ті, хто їм підпорядковується. Непереливки й керівникам: усе більше паперів вимагається; все важче читати *вихолощені псевдонаукові «моделі»*; все нестерпніше слухати ритуальні гучні промови, в яких ні кристалізованої оригінальної думки, ні наміру пізнавати та перетворювати. *Театр абсурду* підтримує лицедійство. Уявімо глядачів, яких силою утримують у залі й примушують дивитися кепсько написані й ще гірше поставлені вистави – одну за одною. Уявімо учнів та вчителів, яких силою примушують студіювати нецікаві, незрозумілі книжки –

цілі купи. Це сон, маячня – треба просто прокинутися, стати собою, відновивши джерела цілющої енергії.

Мета статті – виявити культурно-психологічні ресурси для значного покращення вітчизняної освіти.

Мотивація достатності, а не браку. В нас є культурний ресурс – науковці, письменники, прекрасні педагоги, музиканти, видатні люди громадянського потужного впливу. Він не чисельний, але тим цінніший серед купи несмаку та відвертої халтури, якою так не хочеться псувати собі професійний та життєвий смак. Особистість не є самоізолюваною – їй потрібне силове магнітне поле, в якому вона набирається *натхнення процвітати* завдяки імпульсу живих ідей живою мовою та живими образами. У нас така жага, така ностальгія за справжнім, що ми вже готові змінюватися.

Ключове припущення. *Управління змінами* передбачає творення енергетичного поля процвітання спільно з достойними фахівцями-партнерами. Млява некваліфікована управлінська «гра», тим паче шахрайство подвійного стандарту на кшталт «говоримо одне, робимо інше; удаємо бурну діяльність при інтелектуально-духовному паралічі», виснажує всіх учасників соціального абсурду. Незадбане сумління та невикористаний особистісно-професійний ресурс суб'єкта викликають у нього невдоволення, що супроводжується зниженням життєвого тону та біологічного імунітету – людина тотально занепадає.

Ресурс загальний. Критерієм енергоджерельності освітнього осередку – відвіданих семінарів, прочитаних книг, проведених зустрічей – є *намір змінюватися*. В цьому сенс. Жити і пізнавати зі смаком можна лише тоді, коли ми залишаємо «*ярмарок марнославства*», коли «зі світу, як супермаркету», вибираємо якісне, вибираємо природне, яке є органічним щодо наших внутрішніх та зовнішніх ресурсів. Оскільки ресурси ці динамічні, то вибір та наша інноваційна поведінка – завжди актуальні.

Ресурс неформальних фахових зустрічей. Ідея нарощення інтелектуально-духовної енергії освітнього простору кличе до створення неформальної «Школи позитивного конструктиву» (ШПК), яка може існувати в інститутах післядипломної освіти, школах та інших навчальних закладах. Ця структура швидше нагадує клуб, аніж офіційне фахове утворення. Вона являє собою експрес-зустрічі для обміну ідеями після попередньої підготовки (читання статей та книжок, оформлення презентацій, тез). Тема може бути загальна або вузька. Задає тон керівник або лідер-ініціатор із числа працівників освітнього осередку: він готує цікавий матеріал, дотепно його подає, виокремлюючи найсуттєвіше, при чому образним живим словом, звернутим до слухачів. Доречна і дискусія в межах теми, і побажання та репліки. Тема кожної наступної зустрічі обирається з пропозицій присутніх. Таке спілкування проводиться у різних формах. Головний принцип усіх форм – активність учасників та свідоме вироблення ними *культури лаконізму, образності й конструктиву*. Центральним гаслом «школи» є вислів – «пізнаємо – діємо». Її можна інтегрувати в кафедральну наукову роботу, в шкільну методичну діяльність. Важливо одне – уникати бюрократичних підходів до організації

такого типу особистісно-фахового взаємостимулювання. Наведемо приклади кількох базових форм експрес-зустрічей у рамках ШПК.

1. **Круглий стіл із «перехідним прапорцем ведучого».** Роль ведучого передається по черзі, за бажанням, за вибором та спорадично (крутінням ручки). Ведучий ставить проблемні питання і надає слово учасникам. Регламент його «правління» – 5 хвилин. За часом слідкує і дає сигнал про перехід «прапорця» той, хто сидить праворуч від ведучого. Проблемні питання є анонімними. Учасники готують їх заздалегідь і складають у вазу, брати їх звідти має право лише ведучий.

2. **Брейн-стормінг із розробкою інтелект-карти** на висвітлення теми. На відміну від традиційного брейн-стормінгу, даний формат одразу структурує колективні пошуки і заносить ідеї у їхніх мереживних зв'язках на аркуш олівцем або на дошку крейдою таким чином, щоб у ході обговорення можна було коректувати зображення. Отримана в результаті карта стає нелінійним баченням образу бажаного та способів його досягнення. Вона відображає тільки загальні напрямки ідей, а конкретна розробка залишається для індивідуального втілення учасникам.

3. **Міні-конференція в стилі TED** може об'єднувати найрізноманітніші теми виступаючих. Вимога одна – виступ має бути лаконічним і цікавим для слухачів. Тривалість кожного виступу – до 18 хвилин. За один раз варто слухати не більше чотирьох виступаючих за максимально використаним часом. За спиною виступаючого можуть з'являтися підготовлені ним слайди.

4. **«Печа-куча презентації 20/20»** – це виступи зі слайд-шоу на 20 кадрах з тривалістю по 20 секунд на кожен. Слайди перемикаються автоматично. Коментар щодо слайду не повинен дублювати надписи. Кілька секунд глядачі вивчають слайд мовчки, а потім звучить коментар виступаючого або проблемне питання.

Ефект від описаних форм «Школи позитивного конструктиву» буде високим, якщо під час зустрічей інформаційна енергія спрямована дію, а не в обговорення. Яким би великим не було бажання поговорити, ми формуємо культуру трансформування духовно-інформаційного імпульсу в дію. Теми та ідеї, якими діляться виступаючі, є хвилюючими, однак про них не потрібно говорити – ними потрібно жити в діях.

Ідея створення «Школи» зародилася під впливом спілкування з колегами та сформульованого спільного запиту на *цікаві й корисні форми роботи щодо самовдосконалення*. Суттєвим внеском у розробку «Школи» стало опрацювання книги Джерома Брунера «Культура освіти» в рамках кафедральних читань. Дж. Брунер, відомий науковець, класик у галузі психології навчання, відстоює позицію необхідності навчання, заснованого на принципах *співробітництва та взаємної підтримки, навчання через відкриття*. При цьому особлива увага звертається на те, що *характер спілкування та взаємодії людей є визначальним для пізнання та відповідних навчальних дій*.

Сьогодні наявні дуже багато обговорень, що розпорошують енергію. В процесі дифузного (без концентрації на конструктиві), часто формально-ритуального спілкування, фахівці мають ілюзію «виконуваного обов'язку».

Натомість від такого «відправлення» фахових повноважень втрачається смак до роботи та сили щось покращувати. В людині природою закладено величезні можливості. Актуалізувати їх можна лише за певних культурних умов спільної діяльності. Формування обдарувань особистості відбувається не лише через перебування сам-на-сам зі світом, а й через *емоційно-почуттєве пізнання у вимірі «ми разом»*. Тому зустрічі, на яких обговорюються питання особистісно-фахового зростання, мають бути лаконічними та яскравими, емоційними й образними, адже учасники апелюють до духовно-інтелектуального простору.

Ми – носії природної *родової культури*, що закладена в нашій генетичній пам'яті. Ми сприймаємо і мислимо образами, а не вихолощеними термінами та текстами. Образи, їх значення та смисли, передані через візуальні зображення та дотепні порівняння, викликають прилив енергії. Тому Дж. Брунер не випадково наголошує на важливості *мови* користування, її *лексем-образів та нарративу*, тобто розповіді за власними ціннісними кодами. Емоційна образність та індивідуальний фокус відображення світу є для нас абсолютно природним. Однак традиційне навчання, в першу чергу, апелює до раціональної обробки інформації. Дж. Брунер наполягає на переакцентуванні педагогічної уваги з раціонального на емоційно-образне пізнання. Фахівцям освіти слід апелювати до «внутрішньої дитини» – вдаватися до *енергетичної образності та надихаючої простоти*, а не ускладнювати й множити абстрактні викладки в стилі «ні розуму, ні серцю».

Культура освіти – інструмент соціального конструювання реальності. Ми маємо ту реальність, яку творимо самі за допомогою освіти. Завдання педагогів та психологів у цьому зв'язку – розібратися, що саме ми конструюємо через освіту: яке суспільство, яку людину, яких себе.

Ми хочемо процвітання – не дармового, не колись у майбутньому, а ціною власних зусиль і вже сьогодні. «Школа позитивного конструктиву» акцентує, в першу чергу, на практичних пропозиціях перетворення себе та освіти, якою ми опікуємося. Без зайвої скромності це можна розцінювати як духовну місію. Теми, що відповідають цій місії, підказує практика та джерельна література, створювана духом авторів, а не їхніми амбіціями чи меркантильністю. Дж. Брунер у своїй чудовій книзі називає культурну освіту *«наукою про дух»*, а дух – це сила усвідомлення і творення блага ресурсами, що незрівнянно більші від нас самих.

Бюрократичне управління освітою – збитковий баласт. Для бюрократів «благом» є їхня стабільність, їхні пільги та споживацькі інтереси. Ніяким «духом» вони не зігріті. Стратегія виживання для бюрократичної системи управління – спотворення ідентичності дітей та педагогів через штучно викликані перевантаження. Учні та вчителі, які не можуть впоратися з тягарем, який на них звалили, за задумом повинні мати *страх бути викритими*. За таких обставин люди слабнуть і ті інновації, що їм маніпулятивно (аби ще більше заплутати та завантажити) пропонуються зверху, вони не здатні ні сприйняти, ні оцінити, ні актуалізувати в діях.

Культура проти маніпуляцій свідомістю. Освіта як культура щось у собі зберігає як вічні цінності-опори, а щось видозмінює, адже новизна є

відповіддю на природні життєві запити, до того ж вона дає енергію цікавості. *Минуле, теперішнє та можливе* (за Дж. Брунером) у гармонійній єдності посилюють енергоресурс людини та суспільства. Наше завдання – усвідомити, що нам варто зберігати і впроваджувати у змісті і методах освіти як вічні цінності, а від чого краще відмовитися. Тоді інновації не лякатимуть. Нам слід усвідомити, які реалії у вітчизняній освіті сформувалися не з нашої волі та як потрібно впроваджувати цінності щастя, гармонії, здоров'я, творчості не на словах, а в методах та змісті навчання. Культурно-науковий авангард має розбюрократизувати освіту – це одна з цілей «Школи позитивного конструктиву».

З усвідомлення починається перетворення не тільки освіти, а культури суспільства в цілому. В кожній державі існує свій бюрократичний апарат чиновників, який обслуговує владний «олімп» і ревно захищає його від «ризикованих» змін. У зв'язку з цим Джером Брунер зазначає: «Загальна закономірність, яку можна спостерігати практично в усіх демократичних країнах, полягає в тому, що під тиском громадськості приймаються деякі прогресивні рішення, які згодом на практиці спотворюються не без допомоги державних чиновників та під прикриттям демагогічних міркувань» [1, с. 43]. Демагогія та наукоподібні чисельні викладки – ось що стоїть на заваді простоті і щирості запиту нового.

Культура та ідеологія в освіті. Ідеологічно замовлена і відповідно культурно представлена загальноосвітня школа спрямована на пригнічення природних задатків дитини, а не на їх розвиток. За умов обмеження потреб та неприродного суспільно-інформаційного тиску люди перетворюються на ослаблених невротиків. «У цьому сенсі невроз розглядається як результат неповного, неадекватного, викривленого уявлення про себе самого і про своє минуле» [1, с. 58]. Шкільна психологічна атмосфера некоректних порівнянь і переслідувань «незручних» та аутсайдерів підтримує вже існуючу в суспільстві модель, де є «рівніші за рівних» і «кривіші за кривих». Освіта, в якій влаштовуються рейтингові конкурентні змагання, ізолює людей одне від одного, нищить довіру і зводить партнерство нанівець. У таких «ринкових стимуляціях» ігнорується унікальність кожної дитини – усім пропонуються однакові умови та засоби. Вочевидь вони комусь підходять, а комусь ні, адже їм потрібні зовсім інші умови для розкриття здібностей.

Освіта в сучасному виконанні культурно-ідеологічного замовлення – жорстка бездушна машина, яка перемелює тонкі паростки і випльовує духовно вихолощених, ослаблених невротиків-конформістів, готових споживати усе, що запропонує маніпулятивна індустрія – отруйну інформацію, комп'ютерні ігри, алкоголь, наркотики, видовища та розваги. Невротик-конформіст як продукт маніпулятивної освіти дуже вигідний: спочатку його обберуть, а потім «приберуть» його ж власними руками та за його кошт. Залежності, соматичні хвороби і рання смертність, у тому числі й від самогубства, зростають шаленими темпами в усьому світі.

Культурно-освітній запит не задовольняється паразитуючою псевдонаукою. На сьогодні складається парадоксальна ситуація: важливі

проблеми освіти й сьогодення, відповідні ідеї щодо їх витоків нам відомі до такої міри, що ми вже перестали їх сприймати та вирішувати. Чого тільки вартує цитата сучасного культового письменника Джона Фаулса, який у своєму творі «Волхв» описує враження героя-француза, що приїхав працювати в одну зі шкіл Греції за часів її відносного розквіту: «...детки, мои ученики, были из рук вон плохи; тесный городок — кошмарен; но что воистину невозможно было вынести — так это учительскую. На урок я шел, чуть ли не с облегчением. Скука, мертвящая предрешенность годового жизненного цикла тучей нависала над нами. То была скука настоящая, а не хандра, какую я напускал на себя, следуя моде. Она породила лицемерие, ханжество, породила бессильный гнев стариков, знающих, что потерпели крах, и молодых, ожидающих такого же краха. Старшие учителя напоминали обреченных казни; при виде многих из них кружилась голова, словно ты заглядывал в бездонную дыру щелы человеческой... по крайней мере, так было со мной к концу первого года работы.

Нет, подобная Сахара — не для моих прогулок; чем острее я ощущал это, тем яснее становилось: оцепенело-напыщенная школа — лишь игрушечный макет целой страны» [2].

Показово, що гуманітарна наука, яка б могла покращити ситуацію в освіті та суспільстві, давно не є функціональною. Вчені пишуть свої праці такою мовою, яку зрозуміють не практики, а тільки інші вчені-колеги. Джером Брунер, зважаючи на це, зазначає: «Науковці описують папуасів зовсім не для самих папуасів, а для своїх кіл, в яких вони, вчені, самостверджуються». Створювані наукові тексти рідко доходять до тих, чиє життя вони б мали покращувати. Більше того, ті, хто творить дидактично-виховну науку, самі її не практикують. Конструктивно-прикладний підхід замінюється умоглядною констатацією. Деклароване «як-має-бути» аргументується цитатами інших «гуманітаріїв» і не супроводжується власним досвідом — «як-змінити-на-краще».

Відомий американський соціальний аналітик Іммануель Валерштайн у своїй лекції перед студентами Центрального європейського університету у 2000 році назвав таку псевдонауку *раковою пухлиною на тілі суспільства*. Вона розростається, поглинає все більше ресурсів, перевантажує собою суспільні ємкості, констатує негаразди, лише посилюючи їх тим самим. Не диво, що продукти від такої «науки» нами не перетравлюються.

Висновок. Ми, авангардні фахівці, покликані виробляти конструктивні підходи до власного оновлення та до пропозицій сучасній українській освіті. Лаконізм, простота, образність, конструктив і, головне, творення енергетично джерельного освітнього середовища — ось орієнтири культурної освіти. Саме такий підхід сприятиме управлінню змінами на краще.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Брунер Дж. Культура образования / Дж. Брунер; Моск. высш. шк. социальных и экон. Наук; пер. Л. В.Трубицыной, А. В. Соловьева. – М. : Просвещение, 2006. – 223 с.
2. Фаулс Дж. Волхв [Электронный ресурс] / Дж. Фаулс. – Режим доступа : <http://lib.rus.ec/b/372977/read>.
3. William I Robinson. Globalization and the sociology of Immanuel Wallerstein: A critical appraisal [Electronic resource] / William I Robinson. – Available from : <http://www.soc.ucsb.edu/faculty/robinson/Assets/pdf/Wallerstein.pdf>.

Дата надходження до редакції: 20.01.2014 р.